

PEDAGOGICAL FOUNDATIONS FOR DEVELOPING RESEARCH COMPETENCIES IN STUDENTS

Begjanova Meyramgul Jumabaevna

Karakalpak State University Faculty of Uzbek Philology Head of the Department
of Kazakh Language and Literature

Abstract. This article highlights the pedagogical foundations for developing students' research competencies. The importance of forming students' independent thinking, interest in scientific research, and skills for analyzing information and drawing conclusions is analyzed. It also discusses the pedagogical environment, independent learning, and the teacher's role in developing research competencies.

Keywords: research competence, pedagogical foundations, independent thinking, educational process, scientific research, students, critical thinking, pedagogical activity.

O'QUVCHILARDA TADQIQOTCHILIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI

Begjanova Meyramgul Jumabaevna

Qoraqalpoq davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti Qozoq tili va
adabiyati kafedrasida kabinet boshligi

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. O'quvchilarning mustaqil fikrlashi, ilmiy izlanishga bo'lgan qiziqishi, axborotni tahlil qilish va xulosa chiqarish ko'nikmalarini shakllantirishning ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishda pedagogik muhit, mustaqil ta'lim va o'qituvchining roli haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: tadqiqotchilik kompetensiyasi, pedagogik asoslar, mustaqil fikrlash, ta'lim jarayoni, ilmiy izlanish, o'quvchilar, tanqidiy fikrlash, pedagogik faoliyat.

Bugungi kunda ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlashga va ilmiy izlanishga yo'naltirishdan iboratdir. Jamiyat taraqqiyoti va axborot oqimining ortib borishi natijasida o'quvchilarning bilimlarni mustaqil egallashi, tahlil qilishi va amaliyotda qo'llay olishi muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli o'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb masalalaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotchilik faoliyati o'quvchilarning bilimga bo'lgan ehtiyojini kuchaytiradi, ularni izlanishga undaydi va mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ta'lim jarayonida tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish orqali o'quvchilarda faollik, tashabbuskorlik, kuzatuvchanlik va mantiqiy tafakkur shakllanadi. Bu esa ularning nafaqat o'quv faoliyatida, balki kelajakdagi hayotiy va kasbiy faoliyatida ham muhim o'rin tutadi.

Tadqiqotchilik kompetensiyasi o'quvchilarning muammolarni aniqlash, ma'lumotlarni izlash, ularni tahlil qilish va umumlashtirish qobiliyatini ifodalaydi. Ushbu kompetensiya o'quvchilarning mustaqil bilim olishiga va ilmiy tafakkurining rivojlanishiga xizmat qiladi. Tadqiqotchilik kompetensiyasi quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi: mustaqil fikrlash, muammoni tahlil qilish, axborotni saralash, dalillarga asoslangan xulosa chiqarish, kuzatish va taqqoslash va o'z fikrini asoslab berish. Mazkur kompetensiyalar o'quvchilarning bilishga bo'lgan qiziqishini oshiradi va ularni faol o'quv faoliyatiga jalb etadi. Natijada o'quvchilar ta'lim jarayonida passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi sifatida namoyon bo'ladi.

O'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish uchun avvalo qulay pedagogik muhit yaratish zarur. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning erkin fikr bildirishi, savol berishi va mustaqil izlanishi qo'llab-quvvatlanishi lozim. Pedagogik jarayonning samaradorligi o'quvchilarning darsdagi faolligiga bog'liq bo'ladi. Shu sababli o'quvchilarni mustaqil ishlashga yo'naltirish, ularda izlanishga ehtiyoj uyg'otish muhim

ahamiyatga ega. O'quvchilar o'z fikrini ifodalash, dalillar keltirish va xulosalar chiqarishga o'rgatilganda ularning tadqiqotchilik qobiliyatlari rivojlanadi.

Tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishda muloqot va hamkorlik ham muhim o'rin tutadi. O'quvchilar o'zaro fikr almashish orqali turli qarashlarni tahlil qiladi va muammolarga kengroq yondashishni o'rganadi. Shuningdek, ta'lim jarayonida kuzatish, tahlil qilish, taqqoslash va umumlashtirishga asoslangan topshiriqlardan foydalanish o'quvchilarning ilmiy tafakkurini shakllantiradi. Bu esa ularning mustaqil fikrlash va muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Mustaqil ta'lim tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim omillaridan biridir. Mustaqil ishlash jarayonida o'quvchilar bilimlarni o'zlashtirish bilan birga, axborot bilan ishlash va o'z faoliyatini tashkil etish ko'nikmalarini ham egallaydi. Mustaqil ta'lim o'quvchilarning mas'uliyat hissini oshiradi, bilim olishga bo'lgan qiziqishni kuchaytiradi, mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi va izlanishga bo'lgan ehtiyojni shakllantiradi. Bunday faoliyat natijasida o'quvchilar o'z oldiga maqsad qo'yish, rejali ishlash va natijalarni baholashga o'rganadi.

Tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishda tanqidiy fikrlash muhim ahamiyatga ega. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarning ma'lumotlarni chuqur tahlil qilishi, turli fikrlarni solishtirishi va asoslangan qaror qabul qilishiga yordam beradi.

Tanqidiy fikrlash rivojlangan o'quvchi voqea-hodisalarni mustaqil baholaydi, dalillarga asoslanadi, muammolarga turli nuqtai nazardan yondashadi va asosli xulosalar chiqaradi. Bu esa o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashi va tafakkurini rivojlantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

O'quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirishda o'qituvchi yetakchi o'rin egallaydi. O'qituvchi o'quvchilarning qiziqishini rag'batlantirishi, ularni mustaqil izlanishga yo'naltirishi va faol fikrlashga undashi zarur. Pedagog o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashi, ijodiy muhit yaratishi, mustaqil fikrga hurmat bilan yondashishi va

o‘quvchilar faoliyatini to‘g‘ri tashkil etishi lozim. O‘qituvchining pedagogik mahorati va yondashuvi tadqiqotchilik kompetensiyalarining samarali shakllanishiga bevosita ta‘sir ko‘rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, o‘quvchilarda tadqiqotchilik kompetensiyalarini rivojlantirish zamonaviy ta‘limning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqotchilik faoliyati o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri va ilmiy dunyoqarashini shakllantirishga xizmat qiladi.

Ta‘lim jarayonida qulay pedagogik muhit yaratish, mustaqil ta‘limni tashkil etish va o‘quvchilarning faolligini qo‘llab-quvvatlash orqali tadqiqotchilik kompetensiyalarini samarali rivojlantirish mumkin. Natijada o‘quvchilarda ilmiy izlanishga bo‘lgan qiziqish ortadi va ularning intellektual salohiyati yuksaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati.

1. Belkin D. M. O‘quvchilarda ilmiy izlanishlar tashkil etish: Motivatsiya va shaxsiy qiziqishlar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. 2014.
2. Dewey, J. P. Ilmiy izlanishlarda intellektual va amaliy yondashuvlar. Pedagogika va ilmiy faoliyat. 2004.
3. Nishonova Z. T. Yosh davrlari va pedagogik psixologiya. Oliy pedagogik o‘quv yurtlari uchun darslik. – Toshkent:.2013. – 364 b.
4. Nishonova Z. T., Abdullayeva D., Baykunosova G. O‘smirlik davri psixodiagnostikasi va psixokorreksiyasi. Uslubiy qo‘llanma. – Toshkent:... 2015.
5. Кобякова В.Н., Куровский В.Н. Исследовательская компетенция обучающихся как компонент современного содержания общего среднего образования // Вестник ТГПУ. 2017. №8 (185).